

باسمه تعالی

خلیج فارس در نقشه های تاریخی

میرهادی حسینی

عضو هیات علمی دانشگاه تربیت معلم

منبع:

پژوهشنامه خلیج فارس، ضمیمه کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، شماره 86 و 87 اردیبهشت 84

مقدمه:

اهمیت تاریخی و سیاسی خلیج فارس، به حدی آشکار و هویدا است که ضرورت هر تحقیقی را در این وادی توجیه می کند.

نگارنده در خلال بررسی اسناد تاریخی موجود در مراکز پژوهشی، بویژه نقشه ها و متون تاریخی، نامی غیر از خلیج فارس مشاهده نکرد. بنا بر این، اثبات اصالت این اصطلاح و نام، آنقدرها هم نیاز به دقت و دلیل ندارد. با این وصف، انتشار مجموعه ای در باره خلیج فارس در کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، موجب شد که مجموعه کند و کاوهای خود را در این حوزه و آن هم بیشتر در میان اسناد الکترونیکی به معرض نقد و اطلاع رسانی پژوهشگران قرار دهم. باشد که مورد توجه و نقد کاوشگران و محققین کشورمان قرار گیرد.

در این نوشتار، به آن دسته از پایگاه های اینترنتی متصل می شویم که نقش و جایگاه تاریخی و جغرافیای سیاسی خلیج فارس را مورد بررسی قرار داده اند. شاید در فرصت های بعدی، بتوانیم به سراغ متون و اسناد تاریخی، جغرافیایی و سیاسی هم برویم. منبع اصلی در مقاله حاضر، بیشتر سایت های دانشگاهی و پژوهشی خواهد بود. چراکه این سایت ها، از درجه اعتبار و ارزش علمی بالاتری برخوردار هستند.

* * *

مدخل کلام:

مقوله ارزش گذاری روی نقشه های تاریخی، در میان مورخین و جغرافی دانان، با نگاهی واحد مورد مذاقه قرار نگرفته است. یک کارتوگراف، ارزش یک نقشه تاریخی را به دقت و میزان تعیین حدود جغرافیایی آن می داند. حال آنکه، همان نقشه برای یک مورخ از جهت تاریخی مد نظر قرار گرفته و میزان نقش آن در شناخت حوادث تاریخی، مورد توجه قرار می گیرد. از آنجا که اسامی و نام های بکار رفته روی نقشه های قدیمی

تر ، یکی از مواد اولیه تاریخی است ، بررسی صحت و سقم این نقشه ها ، برای مورخ ارزش ویژه ای دارد . به همین دلیل مشاهده نقشه های قدیمی ، علیرغم اشتباهات فاحش جغرافی دانان قدیم در ترسیم نقشه ، هر اندازه برای یک جغرافیدان ، سرگرم کننده و عجیب است ، برای یک مورخ ، ماده خامی است برای بررسی تاریخی.

تحقیقا به همین دلیلی است که مجموعه بانک های اطلاعاتی در زمینه نقشه های تاریخی ، بیشتر مورد توجه مورخین قرار می گیرد و جغرافی دانان ، به آن اشاره مهمی ندارند . (مگر در مبحث تاریخ نقشه کشی) زیرا اساسا این نقشه ها ، از نظر دقت در مقایسه با دقت نقشه های امروزی ، فاقد ارزش علمی است .

* * *

در میان نقشه های باستانی و قدیمی ، سایت اینترنتی هنری دیویس^۱ ، ارزش خاصی دارد . در این مجموعه تاریخی ، میتوان نقشه های باستانی از ۶۰۰۰ سال پیش از میلاد تا دوره معاصر را یافت . این بانک اطلاعاتی از نقشه های تاریخی در سایت زیر نگه داری میشود :

<Http://www.henry-davis.com/MAPS/Ren/Ren1/carto.html>

در میان نقشه های تاریخ باستان، که بین سال ۶۰۰۰ پیش از میلاد تا سال ۴۰۰ میلادی تهیه شده ، می توان به موارد زیر اشاره کرد :

۱- تصویر نقشه جهان از نظر جغرافی دانان یونانی که در آن نام خلیج فارس هم ذکر شده است .(تصویر C1)

۲- تصویر نقشه جهان از نظر هرودوت که در سال ۴۵۰ قبل از میلاد تهیه شده و در آن دریای احمر را دریای عربی مینامد . در این نقشه ، خلیج فارس و دریای عمان و قسمتی از اقیانوس هند را با نام Erythrean Sea ذکر میکند .دقت در این تصویر نشان میدهد که البته دقیقا محدوده خلیج فارس نیست ، بلکه این عبارت بریخش کامل خلیج فارس و دریای عمان نوشته شده است. (تصویر C4)

۳- نقشه جهان از نظر اراتوس تنس^۲ ، که در سال ۱۹۴-۲۷۵ قبل از میلاد میزیسته است . وی اطلاعات جغرافیایی خود را در نتیجه جهان گشایی های اسکندر و جانشینان او بدست آورده بود . وی در زمان اسکندر ، از سال ۲۴۰ قبل از میلاد تا زمان مرگش ، رئیس کتابخانه اسکندریه بود . در نقشه او نام Persian Gulf کاملا هویدا است .(تصویر C5) همین کارتوگراف نقشه دیگری هم دارد (تصویر C6) که در آن هم نام خلیج فارس ذکر شده است .

۴- در نقشه جهان از پوسیدونیوس^۳ که بین سال های ۱۵۰ تا ۱۳۰ قبل از میلاد تهیه شده ، محدوده خلیج فارس مشخص شده است . اما مطالب نوشته شده روی آن خوانا نیست .(تصویر C7)

۵- نقشه جهان از دیدگاه استرابن در سال ۱۸ میلادی که وی هم نام خلیج فارس را ذکر میکند .(تصویر C8)

۶- پومیونیوس ملا^۴ در سال ۴۰ میلادی نقشه جهان را به تصویر کشیده و در دو نقشه ای که از وی در این سایت گنجانده شده ، نام خلیج فارس را با عبارت Persieus Sinus معرفی میکند . (تصاویر C9 و C10)

- ۷- دیونسیوس^v جغرافی دان سال ۱۲۴ میلادی ، در نقشه جهان ، خلیج فارس را با نام Sinus Persienus و دریای احمر را با نام Sinus Arabius ذکر میکند . (تصویر C11)
- ۸- تصویر دو نقشه جهان از نظر بطلمیوس (Ptolemy) که در سال ۲۰۰ میلادی تهیه شده و نام خلیج فارس هم در آن ذکر شده است . (تصویر C13 و C14)
- ۹- نقشه جهان از نظر هکاتئوس در قرن ششم پیش از میلاد .
در این نقشه ، علی‌رغم اینکه دریای خزر و دریای احمر مشخص شده ، اما به دلیل ضعف اطلاعات کارتوگرافی ، اثری از جایگاه خلیج فارس مشاهده نمیشود . (تصویر C2)
- ۱۰- تصویر یک نقشه دیگر از کارتوگراف های باستانی (تصویر C3) که در آن هم خلیج فارس وجود ندارد . احتمالاً این نقشه هم براساس همان اطلاعات غلط نقشه پیشین تهیه شده است .
- ۱۱- در نقشه اوربیس تراوم^{vi} که به سال ۲۰ میلادی تهیه شده ، اگرچه محدوده ایران مشخص است ، اما اساساً این نقشه اشتباهات زیادی دارد و نامی از خلیج فارس و یا اسم دیگری در آن دیده نمیشود . (تصویر C12)

- اینک به سراغ نقشه های جهان که در قرون وسطی تهیه شده میرویم . در سایت هنری دیویس ، نقشه های متعددی از جغرافیدان های اسلامی وجود دارد .
- ۱- یکی از این نقشه ها مربوط به تصویری است که ابوریحان بیرونی از جهان رسم کرده و تاریخ آن به سال ۱۰۲۹ میلادی مربوط میشود . در این نقشه برخلاف دیگر نقشه های جغرافی دانان اسلامی این دوره ، اسامی روی آن واضح تر به نظر میرسد . در این نقشه نام خلیج فارس با عبارت "بحر فارس" مشخص شده است (تصویر D1)
- ۲- نقشه ای از کارتوگراف ناشناخته که بین سالهای ۱۴۸۵ تا ۱۵۰۰ میلادی کشیده شده است . در این نقشه نیز نام خلیج فارس هویدا است . (تصویر D2)
- ۳- دو تصویر از نقشه جهانی از هنریکوس مارتلوس^{vii} که در سال ۱۴۸۹ میلادی تهیه شده ، و در آن نام Sinus Persius دیده میشود . (تصویر D3 و D4)

* * *

نگاهی به مجموعه نقشه های تاریخی نگه داری شده در گروه مطالعات مذهبی دانشگاه Conncoll در امریکا نشان میدهد که این نقشه ها ، ارزش تاریخی ویژه ای دارد . سایت اینترنتی زیر ، این مجموعه را در اختیار محققین قرار می دهد :

<http://camel2.conncoll.edu/academics/departments/relstudies/290/theory/worldmaps>

در این مجموعه ، تصویر شانزده نقشه تاریخی (بسیار قدیمی) جلب توجه می کند .

دومین نقشه در این مجموعه ، جایگاه خلیج فارس را ترسیم میکند . این نقشه از جغرافی دان قدیمی ، هکاتئوس^{viii} است ، اما مهمتر از آن تصویر نقشه جهان از هرودوت است که در سال ۴۵۰ قبل از میلاد کشیده شده و در آن اصطلاح خلیج عربی را برای معرفی دریای سرخ بکار میبرد . این نقشه آشکارا نشان میدهد که اصطلاح خلیج عربی ، برای منطقه دیگری بکار میرفته است . تمام اسامی مکان ها در نقشه جهان که توسط محمد بن موسی الخوارزمی در این صفحه به نمایش درآمده ، حذف شده است . اما در نقشه دیگری در همین صفحه که متعلق به ابوریحان بیرونی است ، و در سال ۱۰۲۹ میلادی تهیه شده ، نام دریای پارس را بر روی نقشه دیده می شود .

نقشه بعدی در ۱۸۳۲ م از اطلس نوول^{ix} تهیه شده و برگرفته از نقشه اوربیس^x است . در این نقشه نیز خلیج فارس نشان داده می شود .

در کنار این نقشه ها می توان به خلیج فارس در نقشه پیتر آپیان^{xi} اشاره کرد که در سال ۱۵۲۸ میلادی کشیده شده است .

نقشه های ذیل هم در همین راستا است :

- ۱- خلیج فارس در نقشه جهان از پتروس وسکونت^{xii} که در سال ۱۳۲۰ میلادی تهیه شده است .
- ۲- خلیج فارس در نقشه جهان از جنوس^{xiii} ، که در سال ۱۴۵۷ کشیده شده است .
- ۳- نقشه جهان و خلیج فارس در نقشه هنری کاس مارتلوس^{xiv} ، که در سال ۱۴۹۲ میلادی تهیه شده است .
- ۴- نقشه جهان از کونتارینی^{xv} که حدود خلیج فارس را در ۱۵۰۶ میلادی نشان می دهد .
- ۵- خلیج فارس در نقشه Woodcut Globe Gores که در سال ۱۵۰۷ م کشیده شده است .
- ۶- خلیج فارس از دومینیکو کاسینی^{xvi} که به سال ۱۶۹۰ تهیه شده است .
- ۷- و با لآخره نقشه جهان و جایگاه خلیج فارس از جوهان جام سونتی^{xvii} که در سال ۱۸۳۲ میلادی تهیه شده است .

نکته جالب توجه در تمام نقشه های فوق ، تاکید پژوهشگران دانشگاه Conncoll بر نام خلیج فارس ، در معرفی این نقشه ها است . در هیچ يك از نقشه های مورد نظر ، اشاره ای (حتی تلویحی یا غیر مستقیم) هم به نام دیگری نشده است . در همه این موارد به اصطلاح Persian Golf و یا Pars اشاره می شود .

* * *

اینک به نقشه های خلیج فارس طی پنج قرن گذشته می پردازیم . مجموعه نقشه های Rainer Rauhut در سال ۱۹۷۴ م در آلمان تهیه شده است . این مجموعه از طریق آدرس اینترنتی زیر هم قابل مشاهده است .
<http://www.philographikon.com/mapsmiddleeast.html>

ترسیم موقعیت جغرافیایی خلیج فارس در این نقشه های تاریخی حائز اهمیت است . یکی از این نقشه ها در سال ۱۷۱۹ م و در ابعاد ۱۴ در ۱۰ سانتی متر تهیه و به قیمت ۹۰ دلار به فروش می رسد . در این نقشه حدود جغرافیایی خلیج فارس (Persian Golf) البته با اشتباهات نقشه نگاری آشکاری مشهود به نظر میرسد . (نقشه شماره يك) همچنانکه در تصویر نقشه دیگری از همین سایت ، که در قرن شانزدهم و به سال ۱۵۶۲ م در ونیز منتشر شده ، علیرغم همه ضعف های نقشه کشی ، نام خلیج فارس کاملاً مشهود است . (نقشه شماره دو)

در يك نقشه ديگر نام هاي باستاني و اسامي شناخته شده جغرافيايي توسط بطلمیوس ، كه دريای خزر (Caspian Sea) و خليج فارس در غرب آن كشيده شده ، به نمايش در آمده است . (نقشه شماره سه)
دقت در يكي ديگر از نقشه هاي اين صفحه ، قدمت نام خليج فارس را نشان ميدهد . اصل اين نقشه توسط يك كارتوگراف رومي بنام پومپونيوس ملا^{xviii} ، و در سال ۴۳ ميلادي تهيه شده است . با نظري اجمالي در اين نقشه روشن ميشود كه دريای خزر (در قسمت وسط و چپ اين نقشه) و خليج فارس (پايين و چپ) ، اهميت ويژه اي براي جغرافيدانان قديم داشته است . متون ذكر شده روي اين نقشه به زبان آلماني است . ابعاد آن ۲۵ در ۲۴/۲ سانتيميتر است و هم اكنون تصوير آن به قيمت ۳۵۰ دلار به فروش ميرسد . اين نقشه در ۱۵۷۴ م براي نخستين بار در باسل منتشر شده است . (نقشه شماره چهار)
نقشه بعدي در اين مجموعه متعلق به يك اطلس ايتاليائي است كه نقشه ايران و ايالات مختلف آنرا در سال ۱۷۲۰ م و در ابعاد ۱۶/۵ در ۱۲ سانتيميتر تهيه کرده و خليج فارس را با نام Golfo Persico نشان ميدهد . همچنانكه نام دريای خزر را با عنوان Mar Caspio نشان ميدهد . (نقشه شماره پنج)
نقشه بعدي در اين مجموعه ، متعلق به پتروس سنك^{xix} ، از آمستردام است كه نقشه ايران را در سال ۱۷۲۲ م ترسيم ميكند . اين نقشه داراي خطاهای آشكار كارتوگرافي است ، اما نام خليج فارس و ايالات متعدد ايران را ذكر ميكند . اين نقشه رنگي با تعيين حدود بين النهرين در سمت چپ آن ، در ابعاد ۵۶/۸ در ۴۷/۸ سانتيميتر ، هم اكنون به قيمت پانصد دلار به فروش ميرسد . (نقشه شماره شش)
خليج فارس در نقشه ديگري كه توسط جان اسپيد^{xx} ، به سال ۱۶۲۶ م كشيده شده ، ديده ميشود . (نقشه شماره هفت)
ايساك تيرون^{xxi} (۱۷۶۵ - ۱۷۰۵ م) يك كارتوگراف ايتاليائي است كه نقشه شبه جزيره عربستان را كشيده . اين نقشه در سال ۱۷۴۰ م در آمستردام منتشر شد . نقشه فوق بخوبي جزئيات تاريخي و توپوگرافي منطقه را نشان ميدهد . اسامي ذكر شده روي نقشه مانند خليج فارس ، همگي با دقت فراواني تهيه شده و تلاش اين جغرافي دان را نشان ميدهد . (نقشه شماره هشت)
دقت در نقشه منتشر شده توسط ويلي بالد پير خيمر^{xxii} ، نشان ميدهد كه اين نقشه اشتباهات فاحش نقشه نگاري دارد . اگرچه نقشه فوق اساسا توسط كلوديو پتولمي تهيه شده است . در اين نقشه ، دريای خزر و خليج فارس مشخص شده است . (نقشه شماره نه) همچنانكه در نقشه بعدي در همين سايت كه محدوده وسيعي از دريای سپاه در غرب تا غرب چين در شرق را شامل ميشود ، ميتوان خليج فارس را مشاهده كرد . اين نقشه در ابعاد ۲۰/۷ در ۳۲/۵ سانتيميتر در سال ۱۷۸۰ م در ژنو منتشر شده و در قرن هجدهم توسط ريجوبرت بون^{xxiii} ، تهيه شده است . (نقشه شماره ده)
اينك به سرغ نقشه آبراهام اورتليوس^{xxiv} ميرويم كه در سال ۱۵۷۰ م ، ايران را ترسيم کرده است . در اين نقشه ، خليج فارس و دريای عمان در قرن شانزدهم ، جزيري از پادشاهي ايران محسوب ميشده است . متون ذكر شده روي اين نقشه به زبان آلماني است و مانند بسياري از نقشه هاي اين دوره ، اشتباهات آشكاري را در ترسيم حدود خليج فارس ، مرتكب شده است . (نقشه شماره يازده)
همچنانكه پيتر كاريوس^{xxv} (۱۶۲۴ - ۱۵۷۱ م) از هلند ، نقشه ايران را كشيده است . دياي مازندران در شمال ، خليج فارس در جنوب غربي و دريای عمان در جنوب آن ذكر گرديده است . رودخانه ايندوس در جنوب شرقي و تركمنستان در شمال لين نقشه نشان داده شده است . (نقشه شماره دوازده)
در ادامه اين سايت ، ايساك تيرون ، نقشه ايران را در ۱۷۵۰ م در آمستردام منتشر ساخت . وي در اين نقشه حدود سياسي پادشاهي ايران را ، در حاليكه خليج فارس و دريای عمان و ايالات مختلف كاملا مشخص شده ، نشان ميدهد . (نقشه شماره سيزده)
آخرين نقشه در اين سايت ، در سال ۱۶۸۰ م تهيه شده و نکته جالب توجه در آن ، ذكر نام دريای عربي در کنار نام اقيانوس هند است . (نقشه شماره چهارده)

با وجود اسناد انکار ناپذیر در مورد اصالت نام خلیج فارس ، برخی مراکز و دانشگاه ها در غرب ، همچنان بر القای شبهه تلاش میکنند . این امر تنها به موسسه نشنال جئوگرافی ختم نمیشود ، بلکه رد پای آنرا میتوان در برخی دانشگاه های امریکا هم جستجو کرد . اما نکته سوال برانگیز در این است که چرا در ایران ، تنها به يك مورد آن اعتراض می شود .

دانشگاه تکزاس نیز در زمینه نگه داری و ارائه نقشه های تاریخی فعال است . سایت اینترنتی کتابخانه دانشگاه تکزاس در امریکا از طریق آدرس اینترنتی زیر ، مجموعه متنوع و فراوانی از نقشه های تاریخی را در حوزه جغرافیایی خاورمیانه ارائه میدهد :

http://ftp.lib.utexas.edu/maps/historical/history_middle_east.html

در این میان میتوان به نقشه های اشاره کرد که در آن امپراتوری ایران را در حدود سال پانصد قبل از میلاد (هخامنشیان) ترسیم میکند . این نقشه که توسط ویلیام . ر. شپرد^{xxvi} ، در سال ۱۹۲۳ تهیه شده و توسط يك موسسه اطلس تاریخی چاپ شده است .
برای مشاهده این نقشه میتوان مستقیماً به آدرس زیر هم مراجعه کرد:

http://ftp.lib.utexas.edu/maps/historical/shepherd/persian_empire.jpg

در عین حال ، مجموعه نقشه های مربوط به ایران در کتابخانه دانشگاه تکزاس ، اهمیت خاصی دارد . این نقشه ها در سایت زیر نگه داری میشود :

<http://www.lib.utexas.edu/maps/iran.html>

در این مجموعه دو نقشه سیاسی از ایران را مورد توجه قرار میدهیم :
اول نقشه ای از ایران که در سال ۱۹۸۱ م تهیه شده و دومی نقشه تنگه هرمز که در ۱۹۸۰ م تهیه شده است . این نقشه ها را میتوان با مجموعه نقشه های سیاسی و تاریخی بخش خاور میانه در این سایت مقایسه کرد . آدرس آن چنین است :

http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east.html

در این صفحه ، چهار نقشه مورد نظر ما است . نقشه ای از منطقه شبه جزیره عربستان (به سال ۱۹۸۴ م) ، نقشه مرزهای سیاسی در منطقه خلیج فارس (تهیه شده به سال ۱۹۷۳ ، توسط يك نشریه در خاورمیانه) ، خلیج فارس در ۱۹۸۱ ، و نقشه های مربوط به امارات متحده عربی .
در تمام نقشه های منطقه (به استثنای نقشه خلیج فارس در سال ۱۹۷۳ م) منحصراً از نام خلیج فارس برای معرفی این آبراه استفاده شده است . اما هنگامی که به آدرس زیر مراجعه شود ، مشخص میگردد که که طراحان این سایت به گونه ای نچندان آشکار ، در اندیشه القای شبهه خلیج عربی ، بجای خلیج فارس هستند .

http://www.lib.utexas.edu/maps/middle_east_and_asia/persian_gulf_1973.jpg

کلمه خلیج عربی در نقشه های مربوط به کشورهای عربی ، در این سایت ، بکار نرفته ، اما در کمال تعجب ، این کلمه جعلی فقط در نقشه مربوط به ایران آمده است .
نقشه های سیاسی و تاریخی در موسسه خاوری دانشگاه شیکاگو^{xxvii} ، به گونه ای دیگر عمل کرده است .
سایت زیر را مشاهده کنید :

http://oi.uchicago.edu/OI/INFO/MAP/SITE/ANE_Site_Maps.html

سپس به قسمت نقشه ایران وارد شوید . در این نقشه که از طریق آدرس زیر هم قابل دسترسی است ،
خلیج فارس با کلمه Golf معرفی شده ، و از بکار بردن Persian یا Arabic خودداری شده است .

* * *

از امریکا به استرالیا میرویم . نقشه های تاریخی کتابخانه ملبورن در استرالیا ، مجموعه ارزشمند و منحصر

بفردی است که شاید در نوع خود (از لحاظ قدمت ، اصالت و شیوه ندرن ارائه شده) بی نظیر باشد .
بسیاری از پژوهشگران تاریخی ، تحت تاثیر بانک های اطلاعات تاریخ امریکا قرار گرفته و از این مجموعه غافل
شده اند .
هم اکنون این اطلاعات ، از طریق آدرس اینترنتی زیر در اختیار محققین قرار دارد :

http://xena.lib.unimelb.edu.au/cgi/map_view.cgi

در این سایت ، در مقابل عنوان "Other Historical Maps By" روی دکمه "Go" کلیک کنید . در فهرست آشکار
شده ، یک نقشه برای ما ارزش بیشتری دارد . این نقشه جهان^{xxviii} ، توسط هنر هوندیوس^{xxix} ، در سال ۱۶۳۰
م تهیه شده است . طراحان این سایت ، امکاناتی را فراهم کرده اند که کاربران میتوانند این نقشه ها را با
وضوح ، دقت و اندازه متفاوتی دریافت کنند . این نقشه را با مشخصات ۴۸۰ x ۶۴۰ پیکسل و بزرگنمایی ۵۰
درصد مشخص کرده و سپس روی منطقه خلیج فارس کلیک کنید . نام خلیج فارس را با عنوان Mare Persi
مشاهده خواهید کرد . (تصویر A13)

در سایت اصلی کتابخانه دانشگاه ملبورن در مقابل عنوان "Walker Collection by" روی دکمه "Go" کلیک
کنید تا فهرست مجموعه نقشه های والکر را مطالعه کنید . در این فهرست نقشه های متعددی در حوزه
خاورمیانه ، آسیا و اروپا وجود دارد . آن دسته از نقشه های این مجموعه که در آن میتوان تصویری از خلیج
فارس را مشاهده کرد ، بشرح زیر است :

۱- نقشه خاور میانه^{xxx} ، از فردریک وایت^{xxxi} ، که آن را در ۱۶۶۲م کشیده است . در این نقشه خلیج
فارس با عنوان "Sinus Persicus" معرفی شده و در ذیل آن هم کلمه "Mare Elcatif" آمده است
(تصویر A4).

- ۲- نقشه شرق مدیترانه، از پیر دووال^{xxxii} که در سال ۱۶۷۷م تهیه شده است.^{xxxiii} وقتی روی این نقشه با ۵۰ درصد بزرگنمایی نگاه کنید، روی قسمت خلیج فارس عبارت "Golphe de Perse" را مشاهده میکنید. (تصویر A5)
- ۳- نقشه خاور میانه از ویلیام هول^{xxxiv} که در ۱۶۱۴م تهیه شده است. در این نقشه، خلیج فارس با عبارت "The Persian Sea" معرفی شده است. (تصویر A7)
- ۴- خاور میانه از جان سلر^{xxxv} در سال ۱۶۹۰م تهیه شده است. در این نقشه منطقه خلیج فارس با عبارت "G. of Persia" مشخص شده است. (تصویر A9)
- ۵- نقشه خاور میانه از نیکولاس سانسون^{xxxvi} که در سال ۱۶۳۷م، حوزه شرقی امپراتوری روم را ترسیم کرده است.^{xxxvii} در این نقشه نیز خلیج فارس با عبارت "Sinus Persicus" مشخص شده است. (تصویر A10)
- ۶- نقشه خاور میانه از فرانسیسکو هارائوس^{xxxviii} که مرزهای خاورمیانه را در سال ۱۶۲۴م نشان میدهد. این جغرافیدان، خلیج فارس را با عبارت Sinus Persicus مشخص میکند. (تصویر A11)
- ۷- نقشه خاورمیانه از آبراهام اورتلیوس، که در سال ۱۵۹۵م توسعه امپراتوری مقدونی توسط اسکندر را نشان میدهد.^{xxxix} وی نیز در این نقشه، خلیج فارس را با عبارت Sinus Persicus معرفی میکند. (تصویر A12)

همچنانکه منطقه جنوب تنگه هرمز را با عبارت Arabiae Felicis Pars مشخص میکند.

با این ترتیب، همانطور که ملاحظه شد، در اکثریت قریب به اتفاق نقشه های فوق، تنها از نام لاتین خلیج فارس استفاده شده است. در موارد استثنایی نیز از نام های غیر متعارف (آنهم نه خلیج عربی) استفاده شده است.

* * *

این نقشه ها از آن جهت که دارای قدمت چندین صد ساله بوده و حروف نوشته شده روی آن، خوانا است، دارای ارزش تاریخی منحصر بفردي است، به همین دلیل قابل مقایسه با بسیاری از نقشه های تاریخی دیگر که خوانا نیستند، نمیباشد. در این مورد میتوان این نقشه ها را با مجموعه نقشه های قدیمی از آدینا.س. سومر^{xl} مقایسه کرد که در سایت اینترنتی زیر نگره داری میشود:

http://www.old-maps.biz/katalog/englisch/auswahl_e.htm

در این مجموعه، نقشه های تاریخی امپراتوری روم و همسایگان آنرا میتوان دید. اما متأسفانه مطالب نوشته شده در قسمت خلیج فارس نامشخص و ناخوانا است. اکثر این نقشه ها در قرن ۱۶ و ۱۷ میلادی تهیه شده است.

* * *

نقشه های تاریخی سایت Early Maps برای شناخت جایگاه خلیج فارس در قرن هجدهم میلادی به بعد ، مفید است .
این مجموعه ابتدا در سال ۱۹۶۱ میلادی آماده شده ، و سپس در سایت زیر قرار گرفت :

<http://www.earlymaps.com/asia/persia.htm>

این نقشه ها عبارت است از :

- ۱- نقشه ایران در سال ۱۷۶۴ میلادی که توسط ج.ن.بلین^{xli} ، در ابعاد ۳۵۰ در ۲۴۰ میلی متر کشیده شده است . در این نقشه که در قرن هجدهم تهیه شده نام خلیج فارس مشاهده میشود (تصویر E1).
- ۲- نقشه ایران از جان تامسون^{xliii} ، به سال ۱۸۱۷ م . (تصویر E2)
- ۳- نقشه ایران (و تعیین نام Persian Golf) از جرج رولوس^{xliiii} ، که آن را در سال ۱۷۷۱ میلادی تهیه کرده است . (تصویر E3)
- ۴- نقشه ایران از چارلز اسمیت ، در سال ۱۸۸۲ میلادی (تصویر E4)
- ۵- نقشه ایران از پیتر ون دن کر^{xliiv} ، در سال ۱۶۶۸ میلادی (تصویر E5) که کلمه Persian Gulfe را هم ذکر کرده است
- ۶- نقشه ایران از چارلز اسمیت که به سال ۱۹۰۸ م تهیه شده ات (تصویر E6)
- ۷- نقشه ایران از گیلز روبرت واگوندا^{xlv} ، در سال ۱۷۶۸ م (تصویر E7)
- ۸- تصویر نقشه ایران از گیلام ایسل^{xlvi} ، که در سال ۱۷۲۶ م تهیه شده است (تصویر E8)
- ۹- نقشه ایران از ادوارد پتیسون^{xlvii} ، در سال ۱۸۰۶ م (تصویر E9)

در تمام نقشه های فوق ، برای معرفی خلیج فارس تنها از عبارت مشخصی که معرف اصلی آن است ، استفاده شده و کلمه دیگری مشاهده نمیشود . در تمام نقشه های قرن ۱۸ تا بیستم ، این سنت مرسوم بوده است .

* * *

هم اکنون نیز ، سازمان ملل متحد ، به عنوان رسمی ترین مرجع برای شناسایی مرزهای بین المللی ، در نقشه خود تنها از يك عبارت استفاده میکند و آنهم کلمه Persian golf است . برای مشاهده نقشه غرب آسیا در سایت سازمان ملل متحد ، به آدرس زیر در اینترنت مراجعه کنید :

<http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/westasia.pdf>

- ⁱ -Henry Davis
- ⁱⁱ -Eratosthenes
- ⁱⁱⁱ -Posidonius
- ^{iv} -Pomponius Mela
- ^v -Dionysius
- ^{vi} -Orbis Terrarum
- ^{vii} -Henricus Martellus
- ^{viii} - Hecataeus
- ^{ix} -Novel Atlas
- ^x -Orbis
- ^{xi} -Peter Apian
- ^{xii} -Petrus Vesconte
- ^{xiii} - Genoese
- ^{xiv} -henricus Martellus
- ^{xv} -Contarini
- ^{xvi} -Domenique Casini
- ^{xvii} Johann Jam Sontes
- ^{xviii} - pomponius mela
- ^{xix} - Petrus Schenck
- ^{xx} -John Speed
- ^{xxi} -Issac Tirion
- ^{xxii} -Willibald Pirckheimer
- ^{xxiii} -Rigobert Bonne
- ^{xxiv} -Abraham Ortelius
- ^{xxv} -Peter Kaerius
- ^{xxvi} -William R.Shepherd
- ^{xxvii} -Oriental Institute , University of Chicago
- ^{xxviii} -Nova totivs terrarvm orbis geographica ac hydrographica tabvla.
- ^{xxix} -Henr Hondius
- ^{xxx} - Nova Persiae ,Armeniae ,Natoliae et Arabiae
- ^{xxxi} -Frederik Wit
- ^{xxxii} -Pierre Duval
- ^{xxxiii} -L'empire des turcs en Europe , en asie et un afrique
- ^{xxxiv} -William Hole , d.1624
- ^{xxxv} -John Seller
- ^{xxxvi} -Nicolas Sanson
- ^{xxxvii} -Romani imperii qua oriens est description geographica
- ^{xxxviii} -Franciscus Haraeus
- ^{xxxix} -Alexandri Magni Macedonis Expeditio
- ^{xl} -Adina S.Sommer – Antique Maps
- ^{xli} -J.N.Bellin
- ^{xlii} -John Thomson
- ^{xliiii} -George Rollos
- ^{xliv} -Pieter van den keere
- ^{xliv} -Gills Robert de Vaugondy
- ^{xlvi} -Guillaume de L'Isle
- ^{xlvi} -Reverend Edward Patteson